

HARTMUT SCHMÖKEL *Geschichte des alten Vorderasiens*. (Handbuch der Orientalistik II, 3.) E. J. Brill kiadása, Leiden 1957. — 342 oldal + 10 képes ábra és egy térkép.

A „régészet regénye” már többé-kevésbé hozzátartozik az általános történeti ismeretek köréhez. Azok a színes jelenetek, amelyek az archeológia történetét valóban regényessé teszik, Priamos kincseinek, Tutankamon sírjának, Ninive romjainak a feltalálása, sokak számára jelentenek vonzó és érdekes olvasmányt. A régészetnek azonban vannak kevésbé regényes, de tudományos szempontból annál fontosabb oldalai is, amikor pl. az ásatások leleteiből az ókori történelemnek minél hűbb és részletesebb képét igyekeznek megrajzolni. A történészek a föld mélyéből előkerült felírt emlékek tízezreiből formázzák ezt a képet, és ma már Manetho, Herodotos és más ókori szerzőknek sokszor másodkézből vett és fantasztikusnak tűnő tudósításai helyett, vagy legalábbis mellett, egykorú eredeti krónikákból tárul fel az ókori történelem. Egyre kisebb területre szorulnak össze a „fehér foltok”, az ismeretlen korszakok, s a pontosabb történeti kép kirajzolódásánál különösen két jellemző dolog figyelhető meg. Először is az évszázadokban és ezredekben mért történeti távlatok „zsugorodnak”, kiderül, hogy pl. a hyksos-kor, vagy Hammurabi uralkodása időben jóval közelebb esik hozzánk, mint régebben hitték. Azután pedig a ködös múltból egyre világosabb és határozottabb körvonalakkal lépnek eléink az alakok és események.

„Az *orientalisztika* kézikönyve” összefoglaló cím alatt jelenik meg az a monográfiasorozat, amely feldolgozza az ókori Közel- és Közép-kelet valamennyi népének nyelvi, politikai és vallás-történetét, Egyiptomtól Iránig és az altáji népekig. Ennek a sorozatnak egyik jelentős kötete H. Schmökel most előttünk levő munkája: Az ókori Elő-ázsia története. Mintegy 2500 év történetét tárgyalja a könyv, a legrégebb mezopotámiai írott emlékek felbukkanásától a perzsa korig. Három nagy fejezetre oszlik ez a hatalmas történeti anyag, közöttük a határköveket az évezred-fordulók képezik. Schmökel összegezi mindazt a sok pozitív eredményt, amit az archeológia adalékai alapján a legutóbbi évekig elért a történeti kutatás. Imponáló az a bőséges adatközlés, amit történeti nevekben és dátumokban kapunk, és hogy hol tart ma ezen a téren a történettudomány, arról némi fogalmat szerezhetünk, ha egy pillantást vetünk a könyvünk végén található regiszterre, amely kb. 1400 földrajzi és történeti nevet közöl.

Schmökel tárgyalási módszere a már említett évezredenkénti tagoláson túl az, hogy sorra veszi a történelem folyamán egymást váltogató birodalmakat s bemutatja egy fejezetben azok politikai történetét, egy másik párhuzamos fejezetben pedig kultúr- és vallástörténeti képüket. Egymás után vonul el szemünk előtt Sumer és Akkád, Mari és a hettita ország, megjelennek a hurriták és a kassiták, s természetesen az asszír és babiloni világbirodalmak a történelem különböző fázisaiban. Nem maradnak ki Szíria—Pelesztína kisebb népei, köztük Izráel sem. Utóbbinak a története jóformán az utolsó, legaprólékosabban ismert évezredre esik, ami a többi korokhoz viszonyítva szinte „tegnapnak” számít. A bibliai érdeklődésű teológust megbocsáthatóan épp ezek a fejezetek érdeklik a könyvből a legjobban (XIII. fejezet: Az új-asszír birodalom, XIV. Fönícia és Izráel—Juda Kr. e. 1000—587 között, XV. Káldea 539-ig). De a régebbi korok is számot tarthatnak a teológiai érdeklődésre, különösen a kultúrtörténeti kép rajzában. Csak egy mozzanatot emelve ki, megtudjuk, pl., hogy a vallásos világnézet a Kr. e. 3. évezred műveltségét — a maga formái között — éppúgy áthatotta, mint a keresztyén középkorét. Erről tanúskodnak a zikkurat-templomok óriásai csakúgy, mint a glyptika miniatúrjai, a hengerpecsétek mitologikus ábrái. Már a legrégebb történeti korban megvoltak mindazok a vallási elemek, amelyek a sémita népek természet-vallására olyan jellemzőek: az évszakok ciklikus váltakozását személyesítő és dramatizáló mítoszok, a kicsapongó kultuszi szokások, a mágia sokféle formája; ugyanezek jelentettek később — kánaánita közvetítésben — olyan nagy kísértést Izráel vallási életére is.

Schmőkel átfogó nagy munkája bőséges adatközlésével biztos kalauz az Elő-ázsia régi történetében tájékozódni kívánó kutatóknak. E tekintetben igen hasznosak forrás-utalásai is, amelyek az eredeti történeti dokumentumokra éppúgy rámutatnak, mint az azokat feldolgozó munkákra. — Talán egy hiányosságát érezzük a könyvnek: a társadalomtörténeti elemzés hiányát, amely nélkül nem kél igazán életre a felidézett múlt, a gazdag adathalmaz váz-szerű marad s a történeti rajz csak leírás, a nagy történeti átalakulások, korszak-változások magyarázata nélkül.

Dr. Tóth Kálmán